

Djeca s poteškoćama u učenju

I ja mogu uspjeti!

Ovaj Priručnik namijenjen je roditeljima, odgajateljima, učiteljima, profesorima i djeci koja se u sustavu obrazovanja nazivaju i djeca s teškoćama u razvoju ili djeca sa specifičnim poteškoćama u učenju.

Predgovor

Ovaj Priručnik namijenjen je roditeljima, odgajateljima, učiteljima, profesorima i djeci koja se u sustavu obrazovanja nazivaju i djeca s teškoćama u razvoju ili djeca sa specifičnim poteškoćama u učenju. Bitno je znati razliku između djece s teškoćama u razvoju i djece s poteškoćama u učenju, iako se ove kategorije mogu i preklapati. Prvoj skupini djece teškoće su se očitovale u najranijem djetinjstvu, a drugoj skupini teškoće su nastale s formalnim početkom školovanja. Iskustvo rada s tom populacijom djece ukazuje na zaključak da ima nešto mnogo važnije za djetetov uspjeh, a to je stav okoline. Najčešći je to negiranje postojanja ove kategorije teškoća. Činjenica je da ovo nisu zanemarena djeca, produkt nemara okoline i, što je najvažnije, nisu snižene inteligencije.

Česti komentari i roditelja i nastavnika o djetetu poput "kada bi bolje zagrijalo stolicu..", "može, ali neće..." ili "lijeno je..." proizlaze iz neznanja, nerazumijevanja, neprihvatanja...

Teškoće se uglavnom površno razumiju, a suradnja među osobama koje okružuju dijete (roditelj, nastavnik, psiholog, liječnik) često teče otežano. Stoga već na početku školovanja dijete gubi interes, motivaciju za učenjem, gubi intelektualnu radoznalost i postaje – «teško dijete».

Svako dijete može kreativnijim, učinkovitijim i osmišljenijim načinima postići više. Može naučiti bolje misliti, bolje pamtiti, osvijestiti kako naučiti što treba, prepoznati kako i na koji način nadomjestiti manje razvijene sposobnosti. Uz veliku podršku roditelja, znanje nastavnika i ustrajan rad stručnjaka dijete će postići bolje rezultate.

Nadamo se da će ovaj Priručnik i Vama pomoći u razumijevanju i pružanju podrške djetetu s poteškoćama učenja.

Gordana Buljan-Flander

Što su poteškoće u učenju?

Poteškoće u učenju obuhvaćaju specifično neurološko funkcioniranje koje ometa sposobnost pohranjivanja, obrade ili stvaranja informacija i na taj način stvara raskorak između sposobnosti i učinjenog. Djeca s teškoćama u učenju najčešće su osobe prosječne ili natprosječne inteligencije.

Poteškoće u učenju mogu utjecati na sposobnosti čitanja, pisanja, govora ili matematičkog računanja, a mogu ometati i društvene vještine. One mogu utjecati na jedno ili više razvojnih područja. Djeca s tim poteškoćama mogu s određenim vrstama zadataka imati značajne probleme dok pri drugim vrstama mogu nadmašiti ostale. Poremećaj pažnje i hiperaktivnost ponekad se javljaju uz poteškoće u učenju, ali to nije pravilo.

Poteškoće se ne mogu izliječiti niti se može očekivati da će same nestati. Međutim, djeci se može pomoći kako te nedostatke nadoknaditi, odnosno kako ih čak i sasvim nadvladati.

Kolika je učestalost poteškoća u učenju?

Istraživanja u Americi pokazuju da svako šesto dijete (17.5%) tijekom prve tri godine školovanja ima poteškoće s učenjem čitanja. Više od 2,8 milijuna djece školske dobi smatra se učenicima s poteškoćama u učenju te se koriste posebnim programima za pomoć. To je otprilike 5% ukupnog broja djece u javnim školama. Čak 20% djece iskazuje poteškoće u učenju upravo zbog prisutnosti poremećaja pažnje.

Koji se termini često dovode u vezu s poteškoćama u učenju?

Disleksija – odnosi se na poteškoće iščitavanja i razumijevanja pročitane riječi i pravilnog pisanja riječi. Dijete zamjenjuje slova koja slično zvučno ili slično izgledaju (d-b, b-p, i-l, š-ž, m-n) te ispušta slogove i dijelove riječi.

Disgrafija – odnosi se na poteškoće usvajanja vještine pisanja. Prepoznaje se u nepravilnom držanju olovke, nečitkom rukopisu, nepoštovanju crtovlja, ispuštanju slova i slogova te zamjeni slova.

Diskalkulija – odnosi se na poteškoće usvajanja matematičkih vještina i utječe na matematičko računanje. Može također utjecati i na sposobnost pamćenja matematičkih podataka, na pojam vremena, novca te na glazbene pojmove.

Dispraksija – odnosi se na motoričke poteškoće i utječe na sposobnost koordiniranja pokreta.

Poremećaj slušnog procesiranja – odnosi se na sposobnost pojedinca da analizira ili nađe smisao u informacijama koje dobiva slušanjem. Poteškoće sa slušnim procesiranjem ne utječu na ono što se čuje uhom, već ono kako se ta informacija interpretira ili procesira u mozgu, te je ključna pretpostavka za uspješno korištenje jezika i nužno je za čitanje.

Poremećaji vidnog procesiranja – odnose se na narušenu sposobnost stvaranja smislene slike iz informacija primljenih vidom. Poteškoće s vidnim procesiranjem utječu na to kako su vidne informacije protumačene, ili procesirane, u mozgu.

Poremećaj pažnje sa ili bez hiperaktivnosti – ponekad se javljaju uz poteškoće pri učenju. Obilježja ovog poremećaja uključuju naglašeni motorički nemir, rastresenost i/ili impulzivnost što može utjecati na mogućnost podučavanja takvih osoba.

Kako prepoznati poteškoće u učenju?

Iako mnogo djece povremeno pokazuje neke probleme u učenju i u ponašanju, neka ponašanja trebaju uzeti u obzir kao upozorenje za traženje pomoći i savjeta kada dijete ne ispunjava zadatke u skladu sa svojom kronološkom dobi.

Starija predškolska djeca

Prisutne su poteškoće u:

- o Korištenju škara i bojica, crtanju olovkom
- o Oblačenju bez tuđe pomoći
- o Hodanju po stepenicama
- o Pamćenju imena boja
- o Povezivanju zvukova i slova te brojenju i učenju brojeva
- o Izgovoru riječi i slova, spajanju u fraze, učenju abecede i rimovanju riječi
- o Razumijevanju od strane drugih kada govori
- o Pretjeranom ili nedovoljnom reagiranju na podražaj

Školska djeca

Prisutne su poteškoće u:

- o Držanju olovke, pisanju, crtanju ili precrtavanju oblika
- o Učenju novih pojmova, izgovaranju cjelovitih rečenica
- o Razumijevanju pročitano
- o Prepričavanju tekstova, pamćenju novoprimljenih informacija
- o Usmenom ili pismenom izražavanju misli
- o Rješavanju matematičkih zadataka u skladu sa svojom dobi
- o Urednom i organiziranom vođenju bilježnica
- o Praćenju uputa i naloga
- o Prelasku s jedne aktivnosti na drugu
- o Učenju novih vještina
- o Igru s vršnjacima te razumijevanju i pridržavanju pravila društvenih igara

- o Moduliranju glasa (može pričati glasno ili monotono...)
- o Samopouzdanju

Adolescenti

Prisutne su poteškoće u:

- o Razumijevanju pročitano, osnovnim vještinama (primjerice: čitanju, računanju)
- o Izražavanju misli usmeno ili pismeno, praćenju uputa
- o Gramatički ispravnom usmenom ili pismenom komuniciranju
- o Organiziranosti i zadržavanju aktivnosti
- o Snalaženju u prostoru, pamćenju i pridržavanju vremenskih rokova
- o Slaganju s vršnjacima
- o Samopouzdanju

Uz navedene poteškoće, djeca s poteškoćama u učenju mogu i:

- o Biti emocionalno i socijalno nezrelja ("djetinjasta") od očekivanog za njihovu dob
- o Biti neodlučna, impulzivna, lako frustrirana, osjetljiva, sramežljiva i povučena
- o Poznavati pravila, ali ih se ne pridržavati
- o Ostvarivati slab kontakt očima
- o Gurati, hrvati i dodirivati druge bez nekog razloga

Motivacija, emocija ili spoznaja?

U okviru napora vlastitog školovanja djeci je, uz spoznajni, potreban motivacijski i emocionalni pomak. Svakodnevno su suočeni s vlastitim neuspjehom i motiv za učenjem je u nezaustavljivoj silaznoj putanji te se tijekom školovanja odvaja od samog procesa učenja i vezuje uz ocjene (a one su ionako loše!). Takav smjer motivacije donosi mnogo negativnih emocija s lošom slikom o sebi i razvijenim širokim spektrom neprihvatljivog ponašanja (agresivno i nasilno, pasivno, iritirajuće, klaunovsko). Bolje je biti problematičan nego glup.

Put izlaska iz začaranog kruga neuspjeha nije ni lagan ni jednostavan. Nije dovoljno bodrenje u obliku riječi podrške da bi se nadogradila porušena slika o sebi. Stoga, potraga za osobnim značenjem često ide kroz nedopušteno i neprihvatljivo ponašanje. Bilo kakva pažnja je bolja od ignorirajućeg pogleda nastavnika i roditeljevog neshvaćanja "u čemu je problem". Zato je izuzetno važno posvetiti pažnju emocionalnom razvoju i motivaciji djeteta.

Postoji neposredna veza između toga kako se djeca osjećaju i kako se ponašaju.

Kad se djeca osjećaju dobro, prihvatljivo se ponašaju.

Kako im pomažemo da se dobro osjećaju? Prihvaćajući njihove osjećaje.

Kako bi razumjeli ponašanje djeteta s poteškoćama u učenju, potrebno je da roditelji i/ili stručnjaci razviju i prihvate određene stavove:

► **PRVO** – Ne radi se s djetetom koje ne može učiti ... već s djetetom s poteškoćama u učenju.

Ova izjava ima i veće značenje nego što je igra riječima i snažno izražava da su naši učenici – prije svega, i najvažnije – DJECA. Oni imaju jednaka prava, odgovornosti, osjećaje, potrebe i strahove kao i druga djeca. Prečesto se očekuje od djece da se odreknu svoga djetinjstva ili

adolescencije radi poteškoće koju proživljavaju. Na roditeljima je da učine sve što mogu kako bi djetetu osigurali što sretnije djetinjstvo.

► **DRUGO** – Svako dijete radije će biti smatrano LOŠIM nego GLUPIM.

Ovaj je princip posebno istinit i primjenjiv kod adolescenata. Kada se suoče s izborom, većina djece više voli da ih se smatra onima koji ometaju, koji su neposlušni ili ne poštuju druge, nego nekompetentnima ili nesposobnima. Dakle, ključ uspješnog motiviranja djeteta jest izbjegavanje stvaranja osjećaja kod djeteta da je "glupo" i "nesposobno".

► **TREĆE** – Djeca s poteškoćama učenja ističu se svojim traženjem upravo suprotnog od onoga što trebaju.

Djeca s poteškoćama u učenju često neprimjerenom procjenjuju situaciju te razvijaju nedjelotvorne strategije privlačenja pažnje i pomoći. Vrlo često dijete koje želi zadovoljiti neku od svojih potreba (primjerice: da se osjeća prihvaćeno) iskazivat će to ometanjem drugih (npr.: zanovijetanje, traženje pažnje i dr.). Bitno je biti svjestan toga te primjerenom prilagoditi svoje ponašanje.

► **ČETVRTO** – Bol koju djeca s problemima uzrokuju nikad nije veća od one koju osjećaju.

Djeca koja prolaze kroz probleme kod kuće ili u školi često se osjećaju bespomoćno ili povrijeđeno. Njihov je odgovor na ovaj osjećaj često neprimjeren ... počnu ometati i ponašati se bez poštovanja prema drugima. Važno je da roditelji i stručnjaci budu svjesni da takvo ponašanje proizlazi iz povrijeđenosti radi odbacivanja, izolacije i straha kojeg dijete osjeća. Stoga, najefikasnija je strategija da se pokuša djelovati na uzroke tih osjećaja ... a ne da se jednostavno pokuša promijeniti ponašanje.

► **PETO** – U redovitom obrazovanju, sustav određuje nastavni program. U posebnom obrazovanju dijete određuje nastavni program (prilagođeni program, specijalna škola).

Metode, strategije i pristupi roditelja i stručnjaka u radu s djecom s poteškoćama učenja trebaju biti usklađene s potrebama djeteta. Upravo bi potrebe učenika trebale određivati nastavni program ... nije djetetova odgovornost da se prilagodi nastavnom programu. Ako dijete ne može učiti na onaj način kako mi podučavamo ... tada je na nama da ga podučavamo u skladu s njegovim mogućnostima.

► **ŠESTO** – Pozitivna reakcija i podrška na ponašanje mijenja ponašanje; negativna reakcija ga samo zaustavlja ili pojačava

Često roditelji i stručnjaci žele promijeniti djetetovo ponašanje kažnjavanjem neprimjerenih oblika ponašanja. Takvo korištenje kazne predstavlja neuspješni i kontra-produktivni pristup. Primjerice, ako profesor engleskog jezika stalno kažnjava dijete što grize nokte na satu, dijete će to s vremenom prestati raditi ... tijekom sata engleskog jezika. No vrlo je vjerojatno da će se takvo ponašanje nastaviti na drugim satovima. Negativna reakcija uistinu ponekad mijenja ponašanje djeteta, ali tada promjenu ne generalizira na ostale situacije. Pohvaljivanjem, podržavanjem i nagrađivanjem pozitivnih i primjerenih ponašanja, ona će djetetovo ponašanje promijeniti, poboljšati i proširiti na raznovrsne situacije, a neprimjereni oblici ponašanja će nestati.

► **SEDMO** – Nagrađuje se napredak, ne savršenstvo.

Važno je biti svjestan svih poboljšanja. Razmislite na trenutak o načinu na koji dijete uči svoj materinski jezik. Odrasli iz djetetove okoline konstantno podržavaju, pohvaljuju, prepoznaju i nagrađuju svaku novu riječ koju ono izgovori. Ohrabrenje potiče razvoj djetetovog rječnika i usavršavanje gramatike. Ne čekamo da dijete počne tečno govoriti jezik prije nego podržimo njegov napredak ... pohvaljujemo svaki mali korak toga procesa. Ovaj je koncept jednako nužan i učinkovit kada pokušavamo utjecati na ponašanje djeteta. Jednom kad se odabere vještina koju želimo poticati kod djeteta (primjerice: vješanje odjeće), bitno je prepoznati i podržati svaki mali napredak u ponašanju. Samo kroz ovaj proces poboljšanja može se ostvariti zadani cilj.

► **OSMO** – ”Treba podmazati onaj kotač koji škripi”.

Kada dijete traži pažnju odrasle osobe tako da ometa ostatak razreda ili večernji obrok, bitno je biti svjestan da dijete u tom trenutku treba pažnju. Može se ignorirati ponašanje ... ali se ne može ignorirati potreba. Ponekad će upravo pružanje pažnje djetetu (primjerice: kvalitetno provedenih sat vremena dnevno) pozitivno utjecati na niz drugih djetetovih poteškoća.

► **DEVETO** – Jedina konkurencija djetetu trebaju biti njegovi vlastiti uspjesi.

Dijete može kontrolirati ponašanje samo jedne osobe – sebe! Dakle, roditelj i/ili stručnjak treba se usredotočiti na osobne uspjehe i napretke djeteta. Važno je izbjegavati korištenje usporedbi u nastojanju da ga se motivira (primjerice: ”Zašto ne pospremaš svoje stvari kao što to čini Marko?”). Aktivnosti i pristupi koji uključuju natjecanja općenito nisu djelotvorni za djecu s poteškoćama učenja te stvaraju okruženje u kojem neki učenici žele da drugi učenici ne uspiju ili izgube!

► **DESETO** – Nema ništa manje pravedno, nego jednak tretman onih koji nisu jednaki.

Kako bismo bili pravedni prema djeci, svakom se djetetu pristupa drugačije. Potrebno je razumjeti jedinstvene obrasce njihovih snaga i potreba. U životu obitelji bit će trenutaka kada će potrebe jednog člana obitelji postati važnije od ostalih. Kako bi pravedno postupio, roditelj će reagirati na te potrebe ulaganjem veće količine energije i vremena. Važno je da roditelji ne osjećaju krivnju radi te situacije, već da rasporede svoju energiju ovisno o potrebama djece.

Kako roditelji mogu pomoći?

Roditelji igraju važnu ulogu u školskom uspjehu i ohrabivanju te podržavanju neovisnosti u školi i kući. Uspjeh i neuspjeh sami po sebi ne utječu na djetetovu motivaciju za učenjem, no reakcija roditelja, učitelja i ostalih važnih odraslih osoba na djetetov uspjeh ili neuspjeh mogu imati snažan učinak. Stoga je iznimno važno ohrabrivati dijete u nastojanju da ovlada nekom aktivnošću koja vodi do svladavanja određene vještine. Svaki je napor postignuće za sebe. Važan je trud, a ne krajnji rezultat.

1. Dopustite svom djetetu da vam pomogne u kućnim obvezama

- odaberite one aktivnosti koje podržavaju izgradnju vještina i samopoštovanja (primjerice: pomoć u kuhanju)
- aktivnosti trebaju imati svrhu, djeca imaju potrebu da je njihov uloženi trud cijenjen (primjerice: pranje suđa)

2. Neka upute budu jasne i jednostavne

- govorite jednostavnim jezikom i pokažite vlastitim primjerom
- kada Vam pomažu, podržavajte ih riječima (primjerice: "Uredno si složila hlače")

3. Pridržavajte se rasporeda

- dogovarajte kako ostvariti željene rezultate i plan rasporeda
- planirajte stanke u aktivnostima

4. Umanjite ometajuće faktore tijekom učenja

- ugasite TV ili ograničite gledanje televizije tijekom tjedna
- pronađite stalno mjesto za učenje koje ima najmanje ometajućih faktora

5. Budite strpljivi i ponudite korisne savjete

- zaboravljanje nije namjerno (primjerice: domaća zadaća); podsjećanje će biti od pomoći
- pogreške u domaćoj zadaći nisu namjerne, ne tjerajte da je ponovo piše
- budite sigurni da imate djetetovu pažnju (kontakt očima, prestanak ostalih aktivnosti) kada nudi isprike i objašnjenja

6. Nagradujte za dobro obavljeni posao

- pozitivna reakcija: osmijeh, dodir ili pažljivo odabran, dugoočekivani dar koji slijedi neposredno nakon aktivnosti
- uloženi napor trebao bi biti povezan s adekvatnom nagradom
- iskreno pohvalite ono što vam se sviđa (primjerice: "Super ti to ide", "Stvarno si brz/a", "Danas odlično radiš"...)
- ne pretjerujte s darovima i ne dajite obećanja koja ovise o faktorima koji nisu pod vašom kontrolom (dijete koje očekuje dar svaki put kada dobije dobru ocjenu, neće razviti unutarnju motivaciju i samostalnost)

7. Zadržite smisao za humor i budite optimistični

- zadržite očekivanja, ali realna (ne očekujte odličan uspjeh, koji je izvan mogućnosti djeteta)
- slobodno se našalite i zabavljajte sa svojim djetetom, uživajte!

8. Čitajte svojoj djeci i neka ona čitaju vama

- ne brinite o pogreškama u čitanju; važnije je da bude zanimljivo, zabavno i da uspijete naći zadovoljstvo čitanjem

10. Zadržite obitelj na okupu

- ne dopustite da potrebe vašeg djeteta postanu vaše potrebe
- poučite i ostale članove obitelji što su poteškoće u učenju i koje su moguće posljedice; pronađite pozitivne načine kako uključiti braću i sestre, kako ne bi bili zanemareni zbog pružanja pažnje isključivo djetetu s poteškoćama

11. Budite dosljedni

- uvedite jednostavna pravila i provjerite razumiju li ih svi u obitelji, zajedno ih formulirajte
- budite dosljedni u disciplini i nagrađivanju

12. Uživajte u vremenu provedenom s prijateljima

- ohrabrite dijete da uživa u druženju i razvijanju socijalnih vještina
- upoznajte roditelje s kojima možete podijeliti slična iskustva i izmijeniti informacije

- zadovoljite i druge svoje potrebe i interese osim djetetovog uspjeha – nađite vremena za sebe

Kako učitelji mogu pomoći?

- Posjednite učenika s poteškoćama u učenju blizu sebe, u prvu klupu, ne izolirano od ostatka razreda.
- Okružite učenika s drugim dobrim učenicima. Pohvalite vršnjačku pomoć.
- Prozovite ga po imenu prije nego što ga pozovete odgovarati ili recitirati i uspostavite kontakt očima dok pričate s njim.
- Nagradite točan i prihvatljiv rad; ne fokusirajte se samo na greške.
- Ocjene za pismeni uradak raščlanite na ocjenu za zalaganje i ocjenu za točnost.
- Dopustite usmeno ispitivanje za svaki predmet ako će to potaknuti njegovu uspješnost.
- Ohrabrite djetetove interese i talente kroz povremene slobodne projekte i tematske sastavke.
- Vježbajte izgovor složenijih riječi koje će biti u testu. Neka učenik napiše riječi i neka ih izgovara glasno.
- Pomozite učeniku u organiziranosti konkretnim uputama.
- Dajte mu mogućnost dodatnog vremena za pisanje testa, primjerice: pod odmorom, nakon ručka ili škole.
- Uputite roditelje da kod kuće organiziraju primjereno mjesto za učenje.
- Ne dovodite učenika u vremenski tjesnac ili natjecanje.
- Ne tražite od učenika da čita naglas ako nije pripremljen.
- Provjerite kakav je vaš rukopis na ploči, govorite li polako i jasno, koristite li jednostavne vizualne oznake.
- Slijedite raspored aktivnosti koliko je god moguće jer nenajavljene promjene uzrokuju neuspješnost kod djece.
- Budite kreativni u davanju pomoći. Često dijete s poteškoćama u učenju ne voli pitati za pomoć.
- Upute moraju biti jasne. Ponovite ih kad god je to potrebno.
- Budite dostupni i za pomoć u rješavanju neakademskih problema. Pomozite mu i u socijalnim interakcijama na isti način kao što to radite na satu s gradivom.
- Upoznajte se s poteškoćama u učenju te izgradite pozitivan stav prema djeci koja imaju poteškoće u učenju.
- Zapamtite, pohvala uvijek ohrabruje sve vaše učenike.

Roditelji i stručnjaci koji rade s djecom s poteškoćama u učenju mogu stvoriti uvjete za djetetov kvalitetan razvoj usprkos postojećim poteškoćama.

Osiguravajući im okolinu u kojoj se osjećaju sigurno i ugodno, stvara se prostor u kojem je vjerojatnije da će se ostvariti prihvatljivo ponašanje i suradnja. Pokazivanje interesa za dijete (primjerice: pažljivo slušanje kad govori) često je mnogo uspješnije i značajnije nego pohvale. Proces donošenja odluka jest proces kojem je vrlo teško naučiti djecu s poteškoćama u učenju radi njihovog nedostatka samopoštovanja. Osiguravanjem i ohrabrivanjem donošenja jednostavnih odluka, usavršit će se ta vještina, ali i djelovati na djetetovo samopouzdanje. (primjerice: "Ana, možeš koristiti papir s linijama ili bez njih.").

I još nešto ako govorimo o "zločestim i lijenim učenicima":

- Pronađite način da učeniku date novu sliku o njemu samome, kako ne bi i sam sebe smatrao "zločestim" ili "lijenim".
- Dovedite učenika u situaciju u kojoj mogu sebe vidjeti u novom svjetlu.

- Recite nešto pozitivno o učeniku i pri tome se pobrinite da on to čuje.
- Primjerom pokažite kakvo ponašanje želite.
- Podsjetite učenika na njegove uspjehe u prošlosti.
- Iznesite svoje osjećaje i/ili realistična očekivanja.

Individualizirani pristup

Djeca s poteškoćama u učenju zahtijevaju posebnu pozornost u procesu odgoja i obrazovanja. Nužno je stoga osigurati im posebnu brigu u vrijeme školovanja.

U tom cilju roditelji su izravna pomoć djetetu i to odmah čim se uoče teškoće, podrazumijevajući niz postupaka u radu s djetetom koji počivaju na određenom stavu roditelja u odnosu prema djetetu koje treba pomoć i razumijevanje. U savjetovanju s učiteljem roditelji dobivaju prve smjernice kako svakodnevno pomoći djetetu. Dobro je posavjetovati se sa stručnjakom u školi (defektologom, psihologom, logopedom, pedagogom) koji je školovan za to kako pomoći djeci s poteškoćama u učenju kada se one pojave.

Suradnjom sa stručnjacima u školi omogućuje se individualizirani pristup djetetu, tj. prilagođeno, postupno, modificirano i inteligentno vođeno učenje nastavnog gradiva te dijete usvaja učinkovite mehanizme učenja i postaje svjesno svojih sposobnosti, pa tako izgrađuje i pozitivnu sliku o sebi, kao i samopouzdanje.

Dakle, važna je bliska suradnja roditelja s učiteljem, a i s drugim stručnjacima u školi. Takvom suradnjom omogućuje se bolji i kvalitetniji razvoj djetetove osobnosti i emocionalne dobrobiti. Prilagođavanjem metoda rada, individualiziranim pristupom, zaobilazi se osjećaj bespomoćnosti, očaja i izgubljenosti, a ostvaruje se osjećaj zaštićenosti i sigurnosti.

Dijete svakodnevno uči svojim tempom i napreduje u usvajanju nastavnog gradiva u skladu sa svojim mogućnostima uz neposrednu pomoć. Njegovo dostojanstvo se najviše čuva poštovanjem njegove osobnosti, njegovih poteškoća i pomaganjem u svim njegovim svakodnevnim zadacima. Iako malim koracima, u razvoju djeteta zapravo se odvijaju veliki pomaci.

Prilagođeni program

Često se događa da djeca koja imaju poteškoće u učenju, a zamijećene su relativno rano (1. ili 2. razred) pohađaju školu po prilagođenom programu. Ponekad je to opravdano, a ponekad i nije. Ponekad je jednostavno lakše smanjiti učeniku opseg gradiva i svi (učitelji, roditelji) imaju manje posla, a dijete dobiva dobre ocijene. Rijetko se, ili gotovo uopće, ne razmišlja o obrazovnoj uskraćenosti koja u tom trenutku počinje otkucavati jer, kako je rečeno u definiciji, "... najčešće su to djeca s prosječnom ili natprosječnom inteligencijom."

No, kako bilo, kada se i odluči o uvođenju prilagođenog programa, vodi se računa o djetetovim sposobnostima i vještinama koje u tom trenutku ima razvijene. Izrađuju ga učitelj/ica u suradnji s defektologom odgovarajuće specijalnosti.

Prilagođeni program ne mora se odnositi na sve predmete u određenom razredu već i na pojedine. Primjerice: ako dijete ima poteškoće s matematikom i matematičko-logičkim zaključivanjem, onda se uvodi prilagođeni program za matematiku. S početkom nove školske

godine djetetu se određuje ili ukida prilagođeni program. Kao osnovni kriterij uzima se mišljenje učiteljice/lja ili predmetnog profesora, defektologa i multidisciplinarna obrada djeteta u ustanovi za mentalno zdravlje djece te se komisijski donosi odluka na temelju dobivenih nalaza i mišljenja.

ZGODNO JE ZNATI!

Često se uspoređujemo s drugima: kakvi smo, tko ima kakve sklonosti. Pročitajte što o tome kaže američki psiholog Howard Gardner koji tvrdi da postoji sedam vrsta sposobnosti ili inteligencija koje se odnose na različita područja našeg razvoja. Možda ćete se naći u nekom sljedećih od opisa.

Verbalna inteligencija – verbalno inteligentni ljudi znaju dobro izraziti riječima ono što misle i razumjeti druge kad govore.

- vole: čitati, pisati, pričati priče, rješavati križaljku
- dobro im ide: pamćenje imena, mjesta, datuma i različitih (ne)bitnih detalja
- najbolje uče: riječima (slušanjem, govorenjem, čitanjem)

Ovu vrstu inteligencije imaju dobro razvijenu pisci, govornici, pjesnici, profesori, odvjetnici, političari, prevoditelji.

Logičko-matematička inteligencija – ljudi s visokorazvijenom logičko-matematičkom inteligencijom dobro uočavaju zakonitosti i uzročno-posljedične veze.

- vole raditi: eksperimente, otkrivati stvari, rješavati matematičke probleme, postavljati pitanja, istraživati zakonitosti i odnose
- dobro im ide: matematika, zaključivanje, rješavanje problema
- najbolje uče: praveći kategorije, klasifikacije, radeći s apstraktnim pojmovima i odnosima

Ovu vrstu inteligencije imaju dobro razvijenu znanstvenici, inženjeri, kompjutorski programeri, matematičari, računovođe.

Prostorna inteligencija – ljudi s visoko razvijenom prostornom inteligencijom sposobni su vanjski prostor predstaviti unutarnjem umu, kao što to čini pilot ili mornar s velikim, a šahist ili kipar s malim ograničenim prostorom.

- vole: crtati, gledati filmove, graditi i kreirati stvari (lego kocke), sanjariti, gledati slike, igrati se sa strojevima
- dobro im ide: zamišljene stvari, osjećaj promjena, labirinti, slagalice, čitanje mapa i karata
- najbolje uče: vizualiziranjem, sanjarenjem, maštanjem, radeći s bojama

Ovu vrstu inteligencije imaju dobro razvijenu slikari, arhitekti, a, ako su orijentirani na znanost, ide im anatomija ili topologija.

Glazbena inteligencija – ljudi s glazbenom inteligencijom misle kroz glazbu, čuju i prepoznaju glazbene obrasce.

- vole: pjevati, pjevušiti, slušati glazbu, svirati
- dobro im ide: pamćenje melodija, prepoznavanje tonova, uočavanje ritmova
- najbolje uče: kroz ritam, melodiju i glazbu

Ovu vrstu inteligencije imaju dobro razvijenu pjevači, glazbenici, skladatelji, disk-džokeji.

Tjelesna inteligencija – Ljudi s tjelesnom inteligencijom sposobni su iskoristiti svoje tijelo i pojedine njegove dijelove – ruke, noge, prste – kako bi riješili problem ili nešto napravili.

- vole: kretati se, dodirivati, koristiti govor tijela
- dobro im ide: tjelesne aktivnosti (sport, ples, gluma) i ručne vještine (šivanje i sl.)
- najbolje uče: dodirivanjem, kretanjem, procesiranjem znanja kroz tjelesne senzacije

Ovu vrstu inteligencije imaju dobro razvijenu sportaši, plesači, glumci, vatrogasci, akrobati, profesori tjelesnog.

Socijalna inteligencija – Ljudi s razvijenom socijalnom inteligencijom dobro razumiju druge i cijene njihove različite osobine. U njihovom društvu osjećaju se opušteno i ugodno.

- vole: imati mnogo prijatelja, razgovarati s ljudima, biti član grupe
- dobro im ide: razumijevanje drugih, vođenje, organizacija, komunikacija, ublažavanje konflikta
- najbolje uče: razgovaranjem s drugima, uspoređivanjem, suradnjom, postavljanjem pitanja

Ovu vrstu inteligencija imaju dobro razvijenu profesori, liječnici, političari, psihoterapeuti, prodavači.

Osobna inteligencija – Ljudi s razvijenom inteligencijom dobro razumiju sebe, znaju tko su, što mogu i žele učiniti, što trebaju izbjegavati, kada i gdje trebaju potražiti pomoć.

- vole: raditi sami i baviti se svojim vlastitim interesima
- dobro im ide: razumijevanje sebe, usmjeravanje na svoje osjećaje i snove, slijeđenje svojih instinkta, ostvarivanje svojih interesa i ciljeva, originalnost
- najbolje uče: radeći sami, radeći individualne projekte svojim vlastitim tempom u svom vlastitom prostoru

Ovu vrstu inteligencije imaju dobro razvijenu istraživači, filozofi, teoretičari.

Svakom djetetu treba prilika da bude “onaj koji uči” i da doživi iskustvo intelektualnog otkrića i zadovoljstvo koje donosi napredak, ma kako on bio brz ili spor.

Kategorizacija djece prema njihovim umjetničkim ili sportskim talentima ili davanje prednosti nadarenoj djeci pred njihovim manje nadarenim kolegama znači ne dati im šansu novog iskustva. Istina je da talent treba prepoznati i njegovati, ali to je potrebnoj svoj djeci. Svakom djetetu treba ohrabrenje kako bi iskusilo zadovoljstvo koje donosi sport, ples, pjesma, kazalište..., a da pri tome ne brine što nije kazališni ili glazbeni genij.

Ništa nije teže za dječje nade, snove i mogućnosti nego svrstavanje u kategorije (prosječan, natprosječan, ispodprosječan, spor, osrednji...). Tko zna što bilo tko od nas može postići, ako nam barem jedna osoba, koja u nas dovoljno vjeruje, pomogne. Stoga, učitelji, profesori... “svaki učitelj je ponajprije učitelj humanosti, a tek potom učitelj svoga predmeta”.

VAŽNO!

Ako postoje veći stresovi/traume u životu djeteta (primjerice: razvod roditelja, gubitak bliske osobe, zlostavljanje, automobilska nesreća...), može doći do poteškoća u učenju. Tad će najprije biti važno riješiti izvor stresa/traume, a tek potom pomoći djetetu da prevlada smetnje u učenju.

Popis literature:

1. Evano, Chantal (2004.): Imam pravo ne shvatiti odmah, Profil, Zagreb
2. Galić-Jušić, I.(2004.): Djeca s teškoćama u učenju, Biblioteka Ostvarenje, Lekenik
3. Glasser, dr. William (2001.): Svaki učenik može uspjeti, Alinea, Zagreb
4. Kocijan-Hercigonja, Dubravka (1996.): Moje dijete se mijenja, u čemu je problem Školska knjiga, Zagreb
5. Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S.A.(1998.): Dječja psihologija, Naklada Slap, Jastrebarsko
6. Rijavec, M., Miljković, D. (2003.): Vodič za preživljavanje u školi, IEP d.o.o., Zagreb
7. BILTEN, GODINA III, broj 5., lipanj 2005., Udruga za disleksiju, Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet Zagreb